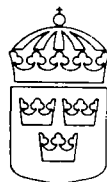

Utrikesutskottets betänkande

1987/88:32

om initiativ och aktiviteter i Antarktis

UU

1987/88:32

Motionen

1987/88:U508 av Gunnar Björk och Pär Granstedt (c) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att de nordiska länderna skall verka för att kriterierna för konsultativ status (medlemskap) tas upp på dagordningen vid nästa konsultativa möte med Antarktis-traktaten i Paris 1989,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att de nordiska länderna för att tjäna som förebild bör gå samman om en gemensam vetenskaplig expedition och mot den bakgrunden söka om konsultativ status för dem av de nordiska länderna, som inte har sådan status, varvid en vetenskaplig expedition bör utgå ifrån gemensam användning av fartyg, vetenskapliga stationer, försäljningsmaterial etc.

Bakgrund

Antarktisfördraget trädde i kraft den 23 juni 1961. Fördraget utarbetades vid en konferens i Washington år 1959, som sammankallades på initiativ av Förenta staterna. Ett av fördragets huvudsyften är att garantera en fredlig användning av Antarktis. De stater som deltog i konferensen i Washington och som undertecknade avtalet är de sju stater som har territoriella krav i Antarktis, nämligen Argentina, Australien, Chile, Frankrike, Norge, Nya Zeeland och Storbritannien samt dessutom Amerikas förenta stater, Belgien, Japan, Sovjetunionen och Sydafrika.

Anledningen till att fördraget kom till var de undertecknande staternas önskan att bevara kontinenten från politiskt-territoriella tvister, från kärnvapen och radioaktivt avfall och från att bli en bricka i stormaktsspelet. I stället skulle området bli en plats för internationell forskning.

Den polarforskning som redan under 1800-talet hade utförts av olika länders expeditioner fick bli den bas från vilken ett brett internationellt samarbete skulle utgå. Detta inleddes med de s.k. internationella polaråren i början av 1950-talet och byggdes sedan ut genom det internationella geofysiska året (IGY). Under åren 1957–1958 genomförde 12 stater ett framgångsrikt internationellt forskningsprogram i Antarktis inom ramen för IGY. Det var dessa tolv stater som kom att delta i Washington-konferensen 1959.

Senare har ett antal länder tillträtt fördraget: Brasilien, Bulgarien, Cuba, Danmark, Ecuador, Grekland, Indien, Italien, Kina, Nederländerna, Papau Nya Guinea, Peru, Polen, Rumänien, Spanien, Tjeckoslovakien, Tyska demokratiska republiken, Förbundsrepubliken Tyskland, Ungern, Uruguay och Österrike samt i dagarna också Canada. Det sammanlagda antalet fördragsstater är i dag trettiosju.

Genom fördraget har ett "styrande organ", de s.k. konsultativa mötena, inrättats för samarbetet i Antarktis. Detta "organ" är sammansatt av de ursprungliga signatärmakterna samt de stater som bedriver substantiell forskning i Antarktis: de s.k. konsultativa staterna. Dessas antal är i dag tjugo. Inom ramen för dessa konsultativa möten, som hålls vartannat år, diskuteras frågor av gemensamt intresse. De konsultativa staterna kan härvid anta rekommendationer för att förverkliga fördragets syften. Rekommendationerna omfattar ett vitt spektrum av åtgärder, t.ex. skydd av Antarktis flora och fauna, miljöskydd, kommunikationer m.m.

Fördragsparterna har även ingått två speciella konventioner: Konventionen 1980 om bevarande av marina levande tillgångar i Antarktis (den s.k. krillkonventionen) och konventionen om bevarande av antarktiska sälar. Sverige tillträdde krillkonventionen år 1984 och förbereder ett tillträde av sälkonventionen. Sedan några år pågår också inom det antarktiska fördrags-systemet arbete på en regim för framtida eventuell mineralutvinning i Antarktis. Slutförhandlingar om en konvention härom kommer att äga rum i år.

Stater som tillträtt fördraget men inte är konsultativa stater, dvs. inte tillhör de ursprungliga 12 signatärmakterna eller bedriver substantiell forskning, kan delta i de konsultativa mötena som observatörer.

Antarktisfördraget har fungerat på ett framgångsrikt sätt som en balanserande faktor mellan olika intressen. De territoriella krav som finns från Storbritannien, Nya Zeeland, Frankrike, Australien, Norge, Chile och Argentina täcker fyra femtedelar av den antarktiska kontinenten. Genom fördraget har i praktiken dessa anspråk "frysts" till förmån för ett slags gemensam förvaltning av kontinenten med garanterat fri forskning för alla.

Svenska intressen

Sverige tillträdde Antarktisfördraget 1984, (prop. 1983/84:79, UU 1983/84:10), och samtidigt tillträdde den s.k. krillkonventionen. Av naturliga geografiska skäl har det svenska intresset för polarområdena i första hand gällt Arktis. Svenskar har dock varit aktiva också i Antarktis. Otto Nordenskjöld utforskade Antarktis 1901–1903, och mellan åren 1949–1952 var en gemensam norsk-brittisk-svensk expedition verksam i området.

Det var Falklandskrisen som kom att fokusera intresset även på de politiska och folkrättsliga förhållandena i Antarktis. Det internationella forskningsarbetet i Antarktis har även svenskt intresse genom möjligheterna till jämförande forskning i de två polarområdena. Det har även från svensk sida bedömts angeläget att kunna följa behandlingen av resurs- och miljöfrågorna i området.

Det svenska intresset för ett närmare vetenskapligt samarbete i Antarktis

har vuxit under åren. 1987–1988 har en liten svensk expedition bedrivit forskning i Antarktis. Under sydsommaren 1988–1989 planeras en större expedition som kommer att inkludera även andra nordiska vetenskapsmän.

Genom att Sverige nu inlett mer omfattande forskningsarbete har vi notifierat om att vi anser oss berättigade till konsultativ status, dvs. att bli fullvärdiga medlemmar i det "styrande organet". Sverige kan komma att bli konsultativ stat senast 1989.

Det är regeringens tanke att i framtiden i högre grad satsa på nordiskt och annat internationellt forskningssamarbete i Antarktis.

Utskottet

I motion U508 hemställs att de nordiska länderna skall verka för att kriterierna för konsultativ status tas upp på dagordningen vid nästa konsultativa möte inom Antarktistraktaten. I motionen förslås även att de nordiska länderna bör gå samman om en gemensam vetenskaplig expedition och mot den bakgrunden ansöka om konsultativ status för de nordiska länder som inte har det.

Bakgrunden till yrkandena är oro över de påfrestningar som Antarktis miljö utsätts för genom de alltmer växande vetenskapliga aktiviteterna och expeditionerna i Antarktis. Motionärerna tar även upp behovet av en mer effektiv administration, vilket skulle innebära deltagandet av fler länder för att säkra att Antarktis även i framtiden bibehåller sin karaktär av fredszon och att skyddet av kontinentens natur och miljö vidmakthålls.

I den s.k. Brundtlandrapporten som presenterades för FN:s generalförsamling 1987 (Our Common Future) behandlas Antarktis och den roll som Antarktistraktaten har spelat för att bevara kontinenten från kärnvapen, skydda dess miljö och natur och tillse att den även i framtiden sköts på ett sätt som är "i mänsklighetens intresse". I rapporten konstateras betydelsen av att alla de länder som har intresse av att delta i polarforskning skall ges tillfälle här till. Antarktis betydelse för de globala atmosfäriska och oceaniska kretsloppen och för världsklimatet gör att vetenskaplig forskning på kontinenten är av stort intresse för de flesta länder. Detta är något som påpekas även i motion U508.

Utskottet delar de synpunkter som framförs i motion U508 om behovet av åtgärder för att tillse att Antarktis även i framtiden administreras så att naturen och miljön skyddas och så att dess status som fredszon bibehålls. I syfte att uppnå detta mål krävs en effektiv organisation av de vetenskapliga aktiviteter som pågår och planeras samt av övriga områden av gemensamt intresse (krillkonventionen, sälkonventionen och den kommande mineralresursregimen). En effektiv organisation innebär i Antarktistraktatens fall möjlighet till deltagande av alla länder som har intresse härav. Utskottet har tolkat den svenska åtgärden att nu söka konsultativ status i fördraget som bl.a. betingad av en önskan att axla vårt ansvar i vad gäller bevarandet av den globala miljön, vari Antarktis spelar en viktig roll.

För att kunna få konsultativ status och därmed bli medlem i de beslutande mötena inom fördraget krävs enligt vad som beskrivits ovan "betydande vetenskaplig forskningsverksamhet" i Antarktis. Sådan forskning ställer

krav på avsevärda ekonomiska resurser varför, såsom påpekas i motionen, många länder inte har möjlighet att delta. Problemet tas även upp i Brundtlandrapporten och är naturligtvis inte obekant för de konsultativa staterna i Antarktistraktaten. Utvecklingen går därför, enligt vad utskottet erfarit, mot en gradvis uppmjukning av kriterierna för konsultativ status, vilket troligen kommer att öppna möjligheter för ett större antal intresserade länder att delta. Med tanke på den påfrestning på Antarktis miljö som redan nu är för handen är det utskottets förhoppning att ökat samarbete och gemensamma vetenskapliga expeditioner blir regel i framtiden.

Utskottet anser att det nordiska samarbete som redan ägt rum och som planeras för den svenska expeditionen till Antarktis sydsommaren 1988–1989 är ett steg i rätt riktning i detta avseende.

Med det ovan anförda får yrkandena 1 och 2 i motion U508 anses besvarade.

Hemställan

Utskottet hemställer

att riksdagen förklarar yrkandena 1 och 2 i motion 1987/88:U508 besvarade med vad utskottet anför.

Stockholm den 19 maj 1988

På utrikesutskottets vägnar

Stig Alemyr

Närvarande: Stig Alemyr (s), Sture Ericson (s), Axel Andersson (s), Maj-Lis Löw (s), Anita Bråkenhielm (m), Bengt Silfverstrand (s), Rune Ångström (fp), Gunnar Hökmark (m), Nils T Svensson (s), Britta Hammarbacken (c), Viola Furubjelke (s), Maria Leissner (fp), Oswald Söderqvist (vpk), Pär Granstedt (c) och Inger Koch (m).